

SVEĆENIKOVO SLUŽENJE IZMEĐU STALNE I POKRETLJIVE ZAJEDNICE

Ljubo KRASIĆ

Od prvog časa kad sam dobio zadatak napisati ovo predavanje o svećenikovu služenju između stalne i pokretljive zajednice, osjećao sam se razapet između teološkog, pastoralnog, sociološkog i momentom i mjestom datog aspekta s kojega bi se mogla, ili najhitnije morala, zahvatiti tema.

Opredijeliti se za bilo koje polazište izolirano, bilo bi loše, a uhvatiti stvar sa svih pomalo, bilo bi neuspjelo. I eto, ja sam se ipak odlučio na neuspjelu metodu, računajući ovako: ako ovo nekoliko misli i razmišljanja — na temelju svakodnevno proživljavane stvarnosti — ne zadovolji očekivanje i ostavi sliku tek načetom, barem će snažnije izazvati neke od vas. Tako bismo u izmjeni mišljenja zajednički nadopunili i zaokružili načeti problem.

(Odmah napominjem da bih mnogo radije temu vodio u obliku razgovora, pa makar me i bombardirali pitanjima i potplitali neslaganjem, radije nego u obliku ovog suhoparnog izlaganja. Jer problem na neki način živim dan i noć, u zajednici koja je velika kao jedna država — u Švicarskoj — a nisam ga ni učio ni s katedra slušao, nego ga jednostavno živim.)

Vrenje naših migracionih kretanja, s jedne strane, raspadanje župnih institucija (namjerno ne kažem »zajednicâ«), s druge strane, neka vrsta nepokretnosti i nebrige crkvenih autoriteta (a ostat će valjda nepokretni i bezbrižni dokle god budu autoriteti, jer i sada ih je među nama samo pet-šest), s treće strane — to su samo neka od prvih neodoljivih razmišljanja koja su me zaokupila kad sam htio i počeo pisati ovih dana referat.

Da bi bilo lakše pratiti, slobodan sam navesti odmah okvirne točke izlaganja:

1. Prerastanje povijesne ili tradicionalne, nepokretne, lokalne, institucionalizirane župne zajednice u sadašnju i buduću pokretljivu zajednicu; pretvaranje crkve mjesta i stvari u crkvu ljudi.

2. Neki elementi formiranja pokretne zajednice, posebno se zadržavajući na kontaktu kao osnovnom početnom faktoru, i na slobodi kao autohtonom evanđeoskom svojstvu.

3. Nove dimenzije svećenikova služenja u pokretljivoj zajednici.

I. PRERASTANJE INSTITUCIONALIZIRANE I LOKALNE ŽUPE U POKRETLJIVU ZAJEDNICU

Svejedno hoćemo li poći od knjige ili ledine, od kodeksa kanonskog prava i udžbenika pastorala ili od samog pastoralnog terena dojučerašnjice — ili ako hoćete današnjice — svugdje ćemo naći samo govor o župi, o stabilnoj jedinici strogo uglacanih kanona; o organizacijama, udrugama ili društvima u Crkvi koja su postojala i djelovala po zakonu neke vrste šahovske igre. Služila su se mogućnostima pokretljivosti samo onoliko koliko im to pravila dopuštaju. Micala su se samo onda i onoliko kada i koliko to ustoličeni igrači hoće i žele.

A onda je došlo vrijeme naglog zagrijavanja atmosfere. I kako su ustoličeni igrači bili već dugo ustoličeni i prosječno stari ljudi, to umjesto da ih razgiba i živne, još ih je više umrtvilo i uspavalo, i kao da su se još dublje zavukli u svoje stolice. A onda dođe neki starac Ivan, širok i komotan, i iznenada uđe u igračnicu, i onako kako je bio komotan i slobodan, otvorio je širom vrata. A novi dah Duha prostrujao je igračnicom i razbudio dremljive i ulijenjene ustoličenjake, i dok su se pravo snašli, Vjetar je počeo bacati figure, a u dvoranu je nagruo novi naraštaj s ulica svijeta, i htio je zaigrati sam umjesto figura. Življe, stvarnije i slobodnije, po ritmu davnog odjeka svetopisamske harfe. Ustoličenjaci lamataju sada rukama nad satranim figurama i pomršenim pravilima stare, dobre, mirne salonske igre. (Bog se smilovao njihovoj boli!)

Već nekoliko godina mi svi skupa doživljavamo to rušenje, pucetanje i lomljenje figura, a vjerujem da ni ova dvorana neće kroz ovo nekoliko dana ostati bez daha Duha i — provjetranja. Samo da bi Bog dao da i zaigramo po ritmu daha Duha! Ali nije ta zamjena igre ni tako jednostavna ni gotova, kako se to lako reče s jednog podijuma.

Zato se vratimo za momenat stvarnosti naših župa i institucionaliziranog zajedništva u Crkvi. Polazeći od njega, moramo doći do uvida pojave koja nas odasvuda okružuje.

Promatrajući naše institucionalizirano zajedništvo u geografskom i pravnom okviru župe ili drugih jedinica u okviru Crkve, ne treba upasti u napast crnogleđa i ne vidjeti u njima puno dobra, i ostvarenog i onog koje se još ostvaruje. Ne može se zaniijekati ili ne zapaziti činjenica da su mnogi župnici na našim selima (a ponekad i u gradovima) znali naći, stvarno našli i stavili ruku svog pastoralnog rada na bilo samog života. Približili su se i ušli u život svoga vjernika, poznaju njegove navike, obiteljske prilike, njegove poljske i kućne poslove, njegovu vjeru i načine izražavanja te vjere. Posebno je to karakteristično za neke krajeve Hrvatske: za Hrvatsko zagorje i Međimurje, za Dalmatinsku zagoru i pastoriziranje bosanskohercegovačkih ujaka i sl. Ne može se suho kritizerski osvrutati na tu prošlost, časnu i apostolski plodnu, ali se mora ustanoviti da je to prošlost, da to već postaje stanje, a ne gibanje. Život uokviren u tu formu i organizaciju već je na izdisaju, stavljen svakodnevno na kušnju iseljenja cijelih krajeva ili stotina pojedinačnih mjesnih župa.

Zato se sada postavlja ozbiljno pitanje pastoralnog i apostolskog posuvremenjenja.

Jer čovjek Božji, onaj koji je nekada gradio zajednicu župe, spontano i bez puno pokreta i nemira, bez velikog angažmana, ali i bez zaboravnog nemara — taj čovjek se pokrenuo sada i otisnuo u svijet. Svejedno je li to svijet Domovine ili inozemstva.

Početno, on ostaje što jest. On je tek eto upao u novo društvo, s novim društvenim odnosima, tempom rada, rasporedom i organizacijom života. Pomalo nesnalažljivo, često sa žalopjokom za »našim« i »naškim«. Ali ubrzo, relativno vrlo brzo, on postaje poludomaći u novom društvu, sudionik novog oblika života, graditelj njegova standarda, imitator njegovih navika, konzument njegovih dobara, dijete novog mentaliteta. Prerastanje ide to brže što je netko manje rastao u zajednici mjesta, sela, župe. Računajući da je dobar dio onih koji su u inozemstvu otišao od kuće još kao djeca: u školu, na zanat ili studij — to je njihova otuđenje od roditeljskog i obiteljskog, seoskog ili župnog zajedništva počelo već kod kuće, u Domovini. Ono se u inozemstvu samo nastavlja. U nešto izmijenjenom obliku i po zakonu ubrzanja razmjernog udaljenosti. Dosta je usporediti veze onih iz Amerike, Novog Zelanda, Australije i Kanade sa svojima kod kuće, s jedne strane, i veze ovih u Evropi s kućom i obitelji, s druge strane. I ne samo na tom planu, nego je znatna razlika (općenito uzeto, a ne pojedinačno) između onih u Švedskoj, Danskoj, Francuskoj, s jedne strane, i ovih u Austriji, Švicarskoj ili Njemačkoj, s druge strane.

Na liniji pomaka od stabilnoga k pokretnom društvu, od lokalne prema personalnoj zajednici, od župe u tradicionalnom okviru do zajednice kršćana kakva se nameće u sadašnjem času, na toj liniji koju prati raseljavanje, raspadanje i preobrazba, moramo imati u vidu dvije faze ili dva sloja. To je unutaromovinsko preseljenje ili urbanizacija i izvandomovinska migracija i emigracija.

Čini se da nam je ona prva, tj. unutaromovinska urbanizacija postala svagdanja i da smo na nju toliko otvrdli, izgubili se u njenoj vjetrovitoj kompleksnosti i zamahu i k tomu uspavali nad sitnim raduckanjem tradicionalnog župničkog i župnog uslužbenog administriranja — da ne bi ni monsun i činjenica prenući ustoličene šahiste da progledaju i stvar shvate kao zov zadnjeg trenutka ili barem kao izazov našeg vremena.

Zato pitanje preobrazbe stabilne župne zajednice u gradsku pokretljivu zajednicu ostavljamo ovdje — začas — po strani, vratit ćemo se na nj kasnije kad iz jedne druge perspektive vidimo koliko je stvar sazrela i ozbiljna.

1. Izvandomovinska migracija — znak vremena i predznak vremena?

Ne želimo ovdje ponavljati statistike kojih su već pune novine. Nuzgred samo spominjem da su često, i onda kad se vama ovdje čine dobre i iscrpne, zapravo dosta površne i tek približne. No one su izraz činjenice od koje ovdje polazimo, a ona je nedvojbeno: hrvatski narod seli, odlazi, prazni selo, kuću, polje, tvornicu i Domovinu.

Potajna opasnost jalovih jadikovki

Koliko je god činjenica raseljavanja alarmantna, ništa gora od nje nije pritajena opasnost koja je popraća. O toj opasnosti je u novije vrijeme puno i u raznim vidovima pisao dr Tomislav Šagi-Bunić. Najkraće opisana — to je kuknjava i jadikovanje nad pojavom iseljenja i nestajanja hrvatskog naroda.

U kojem se god obliku ona pojavljuje: kao žešćenje i ljutnja, kao kritika društva i sistema, biskupa koji — obično se kaže — ništa ne poduzeše, ili kao kritika ljudi koji — predbacuje im se — ludo trče za zaradom, u vidu plačljivog beznađa ili uozbiljenog pesimizma — svejedno, to jalovo jadikovanje troši samo snage i oduzima volju za solidnijim, dubljim i smišljenijim proučavanjem uzroka i traženjem trajnog izlaza. Osim toga prazno jadikovanje i ljutnja stvara zlu volju i raskršćanjuje i ono malo kršćanstva što ga istinski nosimo u sebi ili koje živi u župi.

Time se neće reći da ne treba iznijeti činjenice na vidjelo, gole i grube, i pred svačije oči. Ali poznajući mentalitet hrvatskog čovjeka, koji je kroz cijelu povijest, kroz noviju i više nego prije, češće morao osjetiti nepravdu i prešutjeti je, negoli je izreći ili ispraviti, koji je toliko puta doživio da je njegova najdublja težnja za slobodom frustrirana ili pokopana nasiljem — postoji sada opasnost da se taj mentalitet, naviknut upravo na frustracije, zadovolji i sada istim ispražnjenjem, izjalovljenjem i osjećaja i spoznaja u pustoj kritici, žalopojci ili, oprostite, psovci.

Umjesto toga bilo bi mnogo uputnije raditi, nemirno, dubinski i smišljeno.

Hoće li se sezonci opet smiriti u župi?

Osim spomenute opasnosti koja popraćuje samo iseljenje, u dosta širokom krugu hrvatskog naroda, osobito vodećih ljudi, prisutna je i zabluda samotješnja. To je svojstveno za sve one koji se nikako ne mogu miriti s promjenama općenito, bilo u Crkvi bilo u društvu. Rado vjeruju da će se i val seljenja sleći opet u svoje korito, da će se većina zaposlenih Hrvata u inozemstvu opet vratiti u svoja mjesta ili župe. U tome ih pothranjuje i podržava činjenica da se zaista velik dio tih ljudi uvijek iznova prigodice vraća kući, a još više pojava da velik postotak naših radnika radi u inozemstvu samo »sezonski«.

Mi, istina, još nemamo detaljnih, po suvremenim sociološkim metodama razrađenih statistika koje bi nam već sada pokazale ljestvicu kretanja, odlazaka i povrataka naših ljudi u i iz inozemstva. (Mi u Švicarskoj pokušavamo sada voditi radi pastoralnih razloga iscrpniju statistiku prema tridesetak različitih stavaka.) Na temelju onoga što do sada imamo, a to je mogao i svaki župnik već zapaziti, jedno je postalo nedvoumno: da onaj tko se jednom otisnuo u svijet, više se lako ne smiruje. Zov zarade je zamaman. Sila potrebe neodoljiva. Magnet povoda za drugim snažan. Sezonac dolazi kući, ali i opet odlazi. Odnos učestalosti odlazaka i povrataka nije još proučen. Na temelju zapažanja i djelomične statistike od unazad 4 godine mogu sa sigurnošću reći samo to da ljestvica pokazuje progresivan pomak prema »urijeđe«.

U prvoj godini velika se većina bezuvjetno vraća kući. I po tri-četiri puta. Već u drugoj godini znatan dio smanjuje svoje posjete rodnom mjestu, obitelji ili općenito Domovini na sam Božić ili prigodom koje druge svetkovine. U trećoj, četvrtoj i daljnjim godinama nije rijetkost da se umjesto Božića planira odmor preko ljeta, i umjesto kod kuće — na moru. Štoviše i u Italiji ili kojoj drugoj evropskoj zemlji. Posljednji slučajevi, iako nisu česti, ipak su karakte-

rističan znak slabljenja privlačnosti veze s Domovinom. Još nešto. Faktor novca i njegove cijene raste usporedno s produženjem godina boravka vani na račun obiteljskog osjećaja i nostalgije za Domovinom. U početku novac, u usporedbi sa željom da se pođe kući, da se vidi svoje, roditelje, djecu — u usporedbi s tom željom gotovo je bezvrijedan. Kasnije se uvodi jasnija računica. Troškovi puta i izdaci za poklone postaju s vremenom toliko jak faktor u planiranju posjeta Domovini da nerijetko predstavljaju jedini razlog zašto netko neće kući.

U uskoj ovisnosti o faktoru cijjenja novca jest faktor štednje. On više dolazi do izražaja kod udatih i oženjenih, a osobito kod obitelji koje su — najčešće bez djece — vani. To je novi krug kruženja, satelitskog kruženja oko obitelji, župe, Domovine. Otac se ne vraća kući da bi što više uštedio za kuću. A da bi više uštedio, produžuje svoje boravke izvan Domovine i izvan kruga obitelji. Drugim riječima: otvara novi krug kruženja, širi, dalji, udaljeniji. On se nerijetko pretvara u još odalečeniju putanju, sve do otrgnuća od središnjice kruženja. Slično je i s mladićima i djevojkama. Oni se više ne vraćaju često u Domovinu da bi imali nešto kad se jednom vrate. A to »jednom« postaje sve neodlučnije.

No ne treba ovu pojavu shvatiti jednolinijski, kao jedinstvenu zakonitost progresije otuđenja. Jer pri tome se javlja jedna druga karakteristična pojava, na koju se želim ovdje samo nuzgredno osvrnuti. Krugovi, naime, otuđenja idu do nekog stupnja ili vremenskog razdoblja i izraženi su oštro kao otuđenje u onim formama koje karakteriziraju posebno nama Hrvatima prirodna mjerila blizine i vezanosti uz obitelj, mjesto, župu (to su: ići kući, biti u društvu svojih, biti usko vezan za svoju obitelj i rodbinu, svoju zaradu smatrati na neki način obiteljskim vlasništvom itd.). Ta i takva otuđenja, ili hlađenja osjećaja blizine i vezanosti uz konkretne, prirodne faktore vezanosti, idu samo do nekog stupnja. A onda naglo gotovo, i to negdje na samoj prijelaznici utrućava doživljavaju jedan unutarnji preobražaj i preokret. Ohlađeni osjećaj vezanosti za konkretnu krvnu, rodbinsku, župnu ili mjesnu zajednicu kao da se naglo transformira u jedan novi oblik neodoljive čežnje za Domovinom, izražen u nekom općem, gotovo apstraktnom smislu. Radi se o podsvjesnoj polarizaciji svih onih konkretnih faktora vezanosti uz majku i oca, rodbinu, kuću i kraj, uspome iz djetinjstva itd. Negdje od pete godine boravka vani počinje se ta polarizacija pojačavati i izbijati i vani, najprije kao iracionalni osjećaj i nagnuće, a onda kao predmet razmišljanja i vaganja, s puno borbe. Čini se da je šesta-sedma godina presudna. Ovu polarizaciju (kojoj bi trebalo detaljnije ispitati psihološke korijene) možda naj-snažnije u tim godinama pojačava i izaziva osjećaj »stranog tijela«. Osjećaj, naime, da je čovjek u stranoj zemlji stranac posebno dolazi do izražaja u tim godinama. Jer svi oni činioci koje je smatrao prije objektivnim razlogom neuklopljenosti i neuklopivosti u novo, strano društvo, kao što je jezik, krug poznanika među domaćinima, običaji — svi su ti razlozi nakon 5—6—7-godišnjeg boravka objektivno otpali, a njegov osjećaj stranca, utemeljen na sto puta ponovljenim povodima za to, postaje još osjetljiviji, razdražljiviji, izazvaniji. Polarizaciju i osjećaj »stranog tijela« otežava i pretvara u pravi unutarnji rat još i sazrelost potrebe odlučiti se konačno da li pustiti korijen u tuđoj zemlji

ili se otrgnuti i vratiti u Domovinu, u — nepoznato. Što je stablo u rasadnjaku veće, to ga je potrebnije, ali i opasnije presaditi.

Kad sam prije spomenuo opadanje želje za povratkom kući i pojavu da su povraci sve rjeđi, to se odnosilo prvenstveno na uži krug »kući«, na vezanost uz obitelj, mjesto, župu. Prema tome, bez obzira na onu kasniju pojavu, neku opću želju vratiti se u Domovinu, možemo ostati pri konstataciji da se odnos čovjeka koji se jednom izdvojio iz svoje uže zajednice ipak iz temelja poljuljao prema toj zajednici. Da onaj koji je jednom napustio — recimo — svoju župu, ne vraća se više u nju tako brzo i tako sigurno. U mnogo slučajeva nikad i nikako. Barem ne za stalno. Zajednica lokalne župe jednom je zauvijek razbijena. Ni činjenica da se sezanci ili trajno zaposleni u inozemstvu od vremena do vremena ipak vraćaju, ne mijenja mnogo na stvari. Mi jednostavno ne smijemo više živjeti u uspavanoj iluziji da će se to sve opet smiriti. Potrebno će biti umjesto toga smišljeno i angažirano mijenjati ne samo ustrojstvo, formalnu stranu, nego i samo naše poimanje o svakoj, pa i župnoj zajednici. Dosljedno tome i oblike svećenikova služenja u njoj više prilagođivati pokretnoj zajednici.

A nemamo kada čekati. Gradove smo već izgubili. Zakasnili smo za dvadeset godina. Zar čekati sada dok izgubimo i selo koje se pokrenulo? Zar da ga čekamo da nam se vrati nazad? — Ne, oče biskupe i brate župniče, tvoje se selo nikada više neće vratiti u tvoju crkvu. Ti si morao poći za njim. I samo oni krajevi u kojima je već provedena briga praćenja svojih ljudi i tamo kamo su otišli, praćenja pismima, dočekivanja kod kuće i organiziranja duhovnih obnova, gdje će ponovno susresti Riječ i zajedništvo u Kristu, gdje župnik svakog svog župljanina pokušava pronaći i preporučiti drugom svećeniku, povezati ga sa zajednicom Crkve i na onom terenu kamo mu je otišao — jedino će u tim krajevima lokalna, institucionalizirana Crkva prošlosti prerasti u pokretljivu i osobnu Crkvu sadašnjosti. Ako se to ne dogodi, djeca župe će se negdje zagubiti, a župa će se fosilizirati, kao što to već mnoge jesu.

*Je li se društvo samo časovito pokrenulo
ili postaje bitno pokretno društvo?*

Druga moguća zabluda koja bi nas mogla zadržati u ugodnom neradu i čekanju jest opet neko samotješenje da je pojava migracije hrvatskog naroda privremenog karaktera, svojstvena nama i ovom razdoblju. Takvih je pojava bilo još u povijesti hrvatskog naroda: pod Turcima, za Austro-Ugarske, pod starom Jugoslavijom i danas. Iako priznaju da se današnje seljenje razlikuje od drugih po tome što se zaista dobar dio neće vratiti tamo odakle je otišao, da je lokalna zajednica poljuljana i narušena, ipak smatraju da će samo seljenje kao pojava prestati kad prestanu uzroci. Kao uzroci navode se mnogi, od onih općih i dubinskih, kao što je sam sistem, društveni odnosi i uređenje, do onih površinskih i trenutačnih, kao što su manjak posla, sitne zarade, nerazvijena infrastruktura, neusklađen standard apetita sa standardom džepa itd. Sve to može biti i jest u većini konkretnih slučajeva točno. No nas ovdje kao ljude kojima je na srcu da pronađemo puteve Božje Riječi do samog mentaliteta suvremenog čovjeka, a ne samo do jedinke, koji ih želimo sabrati u zajednice naroda Bo-

žjega u kojima bi ih bilo lakše i kao ljude i kao narode podići i na veći stupanj ekonomske i socijalne solidarnosti i uvesti u novu dimenziju života u Bogu — nas kao takve ne mogu jednostavno zadovoljiti konstatacije trenutačnih (makar bili i dvadeset godina stari) ekonomskih i političkih faktora. Mi ih možemo i moramo uzeti u obzir, s njima jednako ozbiljno računati kao i s čovjekom čija egzistencija tako akutno baš o njima sada ovisi. Imamo ih pravo gledati, skupljati, analizirati, ali ne na njima se zaustaviti. Naša je dužnost pokušati prozreti i dovinuti se do slike budućnosti koju nagoviještaju sadašnja gibanja. Nas sada jednako mora zanimati kakva će otprilike izgledati migraciona kretanja za deset godina kao i to kako izgledaju sada. To nam može dati dragocjene spoznaje za organiziranje pastoralnog rada. Nije svejedno hoće li nakon dvije godine većina od 500.000 Hrvata koji se sada nalaze u Evropi doći kući, ili će se njihov broj tamo povećati. Nije svejedno baš i to znati hoće li migraciona kretanja prestati kad prestanu uzroci koji su ih sada izazvali i izazivaju, ili će nas iznenaditi spoznaja da je ono što sada smatramo jedinim uzrokom bio zapravo samo slučajni povod, a da uzroci leže mnogo dublje, sve do dubine znaka vremena i mentaliteta suvremenog industrijaliziranog čovjeka.

I eto, s tog stanovišta polazeći, usuđujem se već sada na temelju ozbiljnih pokazatelja reći: »migraciona kretanja hrvatskog stanovništva neće prestati ni onda kada sadašnji povodi ne budu tako akutni. Jer razlozi koji su sada objektivno stvarni kod nas i koji nagone masu Hrvata u Zapadnu Evropu, Ameriku i Australiju, u tim istim zemljama postaju sve više subjektivno stvarni za tamošnje posloprimce. Oni se isto tako otiskuju u svijet, pomiču iz kraja u kraj države, tražeći bolje uvjete zarade, klime ili sredine. Naravno, omjeri nisu jednaki i nema, mislim, danas nigdje u svijetu tako stihijskog i za jedan narod katastrofalnijeg razmjera kao što je u nas. Nama ovdje i nije cilj prvenstveno mjeriti omjer i otkrivati trenutačne uzroke (bolje rečeno povode), nego otvoreno pogledati u oči činjenici fluktuacije rada kao neizbježnoj pojavi u civiliziranom društvu. To je popratna pojava visokorazvijenih zemalja. Koliko bi god bilo socijalno i ekonomski opravdanije da fluktuiru kapital, a ne rad, i koliko god kapital u razvijenim i visokorazvijenim zemljama kola sve ubrzanijim tempom, upravo vrtoglavo, postajući time plodniji, to ipak ne zaustavlja jednako proporcionalno fluktuaciju rada. Stoviše, može se već mirno zaključiti da fluktuacija kapitala izaziva na neki način i intenzivira i samu fluktuaciju rada. Mi postajemo svjedoci »amerikanizacije« Evrope. Idemo u Njemačku raditi, jer ima rada izobilja, a u isto vrijeme u samoj susjednoj Švicarskoj radi preko 100.000 Nijemaca. U Austriji radi velik broj naših ljudi, dok u isto vrijeme oko 45.000 Austrijanaca radi u Švicarskoj. Tako je i sa Šveđanima, Nizozemcima, Francuzima...

Ako smijem tako daleko ići, ustvrdio bih da se stvara novi mentalitet, mentalitet pokretljivosti. U prošlosti je bila karakteristična čvrsta vezanost uz zemlju, dvorac, kuću, crkvu, župu, uz biskupiju ili državu — dakle, mentalitet stabilnosti. Sada su mjesto dvorca vikendice, mjesto kuća stanovi. Posao se mijenja čim se pruži povoljnija zarada, kuća se prodaje i ostavlja ako okolina ili okolica ne odgovara, stan se zamjenjuje jer su možda susjedi prgavi ili drugonarodni, ili jer je djeci daleko u školu, mužu na posao. Ni jedan grad nije više toliko rođeni

da se ne bi čovjek navikao i na drugi, ni jedna pokrajina strana da se ne bi i u njoj našao sa svojim.

Pa i bez toga, uzet čisto zasebno i zasebnjački, čovjek nije više osobito čvrsto ukorijenjen ni u samo tlo odakle je nikao, a već za današnju djecu zavičaj nije ono što je bio za naše roditelje ili za nas. Već se današnja djeca rađaju na onome što ne mogu nazvati očevinom, u sredini koja im nije domaća, u susjedstvu u kojemu roditelji često ne poznaju ama baš nikoga osim iz viđenja. Koliko su to zdrave ili nezdrave, sumorne ili normalne pojave, to bi bila stvar socioloških, psiholoških i drugih istraživanja. Mi te činjenice ipak možemo zapaziti, one su tu. Bio bi jedino naš propust ne prihvatiti ih, držati se kao da je još sve kako je »nekad bilo«, ne učiniti sve da prema njima uskladimo i svoj pastoralni rad i da dorastemo do mjere naše unutarnje preobrazbe, kako bismo se i sami udruštvenili, ušli u mentalitet baš takvog društva i čovjeka.

Pojava, dakle, suvremenog stihijskog iseljavanja i preseljavanja hrvatskog katolika može biti časovita ili privremena samo kao stihija (ta rezervoari radne snage su i tako već presušili), ali kao pojava ona je odraz vremena i predskaz budućeg društva. Time dolazimo i do nužno novog poimanja lokalne Crkve ili župe. Ona je pred preobrazbom u pokretnu ili pokretljivu zajednicu, nevezanu čvrsto i nužno za određeno mjesto ili gradsku četvrt. S tim u vezi i organiziranje misionarske službe među našim radnicima po Evropi i drugim kontinentima nosi u sebi oznaku budućnosti rada. To se ne može uzeti kao prijelazno razdoblje u kojemu se nastoji doskočiti potrebama šaljući na pola milijuna mladih kršćana nekoliko desetaka svećenika. To je, usudio bih se reći, smišljeno ili slučajno, ali svakako naša prva škola budućeg pastoralnog rada. Možda »partizanska«, nesustavna i s mnogo novih zakrpa na starom odijelu, ili s novim odijelom na koje se prišivaju stare zakrpe i tamo gdje još uvijek nema rupe, ali u svakom slučaju to je predznak budućeg izgleda rada — i u tom smislu škola.

Hoće li se taj tip rada među hrvatskim katolicima izvan domovine prenijeti u nekom vidu u Domovinu, teško je predskazivati. Ovisit će svakako i o tome kako će Misije oblikovati zajednice naroda Božjega i kako će organizirati svoj rad u tim posve novim uvjetima. Ukoliko misionari presade jednostavno svoja iskustva i navike s domaćeg tla župa na to nemirno i vječno pokretljivo tlo duša, promašili su i sami posao i poslanje, a mladi će katolik, makar ni jednog koncilskog dokumenta nikada ni vidio nije, spontano reagirati otprilike onako kako mi doslovce reče ovih dana 22-godišnji mladić koji radi u jednoj evropskoj zemlji: »Kad uđem u onu veliku prepunu crkvu, osjetim se radostan što sam katolik; ali kad svećenik iziđe na oltar i nekako službeno otčita misu i poslije mise odmah nestane, dobijem dojam da je on samo tu zato što mu je to služba, kruh, što mora. I odem žalosniji kući nego sam došao, jer se ne osjetim kao jedno s onim svijetom i sa svećenikom, nego kao da je svatko za sebe.« I nastavio mi je nizati svoje osjećaje i razmišljanja, koja su se uglavnom vrtjela oko toga da nema koristi i smisla ni dolaziti u crkvu ako to nije zato da se lakše uobitjelji cijela zajednica. A svećenik ako dolazi među nas radi sebe a ne radi nas, bolje da ne dolazi. Mladić nije upotrijebio ni pojam služenja ni pojam communio, ali ih je jasno domislio i osjetio

kao želju i potrebu svih njegovih kolega zajedno s njim. Što tu reći? Stara krpa na novo odijelo! Okolnosti su naime pogodovala da se u tom mladiću, kao i u tisućama drugih naših mladih ljudi u inozemstvu, razvije zreli mentalitet zajedništva, ili barem potreba zajedništva u Kristu (ono na čemu bi nam mnogi drugi evropski narodi mogli zavidjeti!), ali nije u tom konkretnom slučaju svećenik dorastao vremenu. I nije za to možda kriv, jer je jedan na dvadesetak tisuća takvih mladih ljudi, a za obiteljnost zajednice naroda Božjega traži se i neki mogući brojcani omjer. Ne vidim zašto se ne bi sada reklo otvoreno da će biti krivi za prohujalu priliku oni koji begovski i »bogovski« raspolazu u Domovini svećeničkim snagama i sudbinama, držeći ih često »oko sebe« kao paževe, dok od njih jednom ne naprave duhovne i pastoralne eunuhe.

2. Unutardomovinska migracija ili urbanizacija

Još prije nego se počeo odvijati proces migracije preko granica Hrvatske, on se bio razmahao unutar same zemlje.

Selo je preseljavalo u grad, i to mnogo brže nego su se gradovi razvijali i mnogo masovnije nego je selo moglo i samu radnu snagu prirodnom regeneracijom nadomjestiti. Danas imamo pojavu da su nam svi gradovi puni sela, s jednom jedinom razlikom što u tim selima nema crkve, nema mentaliteta povezanosti koji je baš crkva i crkveni život snažno razvijao na selu.

Cijelu pojavu i proces mi smo — ruku na srce — mirno gledali. Svejedno je li to bio mir nemoći ili mir bezbrige. Pa nije se ni osjetilo tako snažno izumiranje seoske župe na račun gradske (koja, uzgred rečeno, nije rasla nego se i dalje fosilizirala), osim u nekim krajevima. Međutim sada, kad je došao drugi val izvandomovinske selidbe, tek sada smo, čini se, postali svjesni koliko se malo učinilo da se novodošli vjernici prihvate u gradu i uključe, pa makar i u dozlaboga ukočene i senilno-sklerotične tvorevine gradskih župa. (Neka se ne vrijeđaju gospoda gradski župnici, jer nisu oni tome krivi, nego cijeli naš mentalitet, i još koješta.)

Svakako da nam naše »društvo« u tome nije napravilo malu lavlju uslugu, pecajući po prstima svakoga tko bi se usudio ili odvažio malo slobodnije početi nešto raditi s kakvom grupom, pa makar to bila obična razgovorna grupa o čisto religioznim i moralnim problemima. Ne možemo danas ni »društvo« to zamjerati, jer je i ono jednostavno bolovalo od kompleksa »neprijateljske aktivnosti«, a bolesniku nije uljudno predbacivati njegovu bolest.

Skok iz sela u grad bio je prebrz da bi vjera seljaka, usko vezana uz tradicionalnu zajednicu župe, prerasla u samostalnu vjeru tvorničkog radnika ili blokovskog stanovnika. Kako je god njegova vjera bila jedna od skladnih komponenata cjelokupne izraštenosti iz seoskog ambijenta, tako se ona pokazala neprilagodivom, nenamjestu, da bi organski urasla kao komponenta njegova gradskog života. U većini slučajeva on nije znao kamo bi s tom svojom vjerom. Bilo je u njoj nešto i unutrašnjeg, ali sav njezin vidljiv izražaj, pa i samo njegovo shvaćanje o sadržaju vjere uglavnom se vrtjelo oko vanjskih izražajnih oblika. Baš ti vanjski izražajni oblici nisu se dali lako uklopiti u novu

sredinu. Kao što je svoje zadnje seosko odijelo sakrio u ormar (ako ga već nije odbacio) i neće više u njemu izići na ulicu, tako se dogodilo i s takvom njegovom vjerom.

Zašto se to moralo dogoditi? — Jednostavno, on nije našao Kristove nazočnosti među članovima radne zajednice u tvornici ili drugdje na poslu. Jer i suviše je nekako u tom gradu bila povezana vjera s crkvom, ne s Crkvom kao narodom Božjim (taj je pojam u svagdašnjoj stvarnosti izbljedio), nego s crkvom, zgradom. To je naličje juridičkog institucionalizma. Crkva je ostala u crkvi, Crkva zajednice u crkvi građevine. Službenik Riječi i Oltara držao je tu Riječ kao monopol u nekoliko debelih knjiga, i još na latinskom napisanih, da bi mističnost sadržaja bila još nepristupačnija, a Krista nazočnoga zatvorio je u Tabernakul (da valjda ne bi pobjegao među »pokvarenu masu«). Ne može se reći da on nije vjerno ostao pod tamnim svodovima, među hladnim zidovima svoje crkve i čekao, čekao strpljivo do proklinjanja svoje vjernike. I čeka još uvijek. Možemo biti još kraći i drastičnije iskreni: dok je knez sjedio na tronu, vojska mu je otišla u drugi tabor (ta donedavno se još taborovalo), dok je župnik vjerno kao vjerni pastir svako jutro rano otvarao vrata tora i šaptao svojim ovcama sve moguće slatke i tople riječi brevira i latinske mise, nije jadan ni zapazio da su mu one već davno izišle. I daj ih sada proklinji, paroče, što su išle pasti zelenu mahovinu, a nisu htjele tvoga suhog sijena punog glodavih paragrafa i obršćenih fraza. Zao bi mi bilo ako me neki krivo shvate, kao da se želim nekakvim kamenjem naokolo bacati. Možda će me isto tako krivo shvatiti ako ovo rekнем, a reći ću: da crkvenih zajednica (ako ih se tako još uopće može nazvati), shvaćenih u lokalnom, paragrafski institucionaliziranom smislu, vjernik namjernik, vjernik luralica, onaj koji je već jednom izišao iz takve zajednice i zagubio se, zane-mario vjeru — od takvih zajednica nema što ni očekivati ni dobiti. Takva zajednica nije mu u stanju vratiti ono što je pustila umrijeti u njemu. Ona može eventualno vjeru podržavati, pomoći mu da nastavi živjeti svoju vjeru na nivou vanjskih izražajnih oblika, ali ni u staroj seoskoj ni u novoj gradskoj sredini neće ga odgojiti za plodni i nemirni kvasac Božje Riječi u sredini gdje radi i živi.

Ondje gdje su, kako je na početku spomenuto, vrijedni župnici ili biskupi znali ući u život svojih župa, učiniti ih zaista zajednicom, tamo će takve župe ili župne zajednice djelomično sačuvati ono što su u povijesti dobile, sačuvati za one koji će ostati u njima, koji ih neće napustiti. Ali što će biti s onima koji se ni lokalno, ni vremenski ni mentalitetski ne osjećaju članovima i dijelom te zajednice?

Graditi nove takve tvorevine u gradovima? Po uzoru na one stare ili one na selima? Usudio bih se ovdje spomenuti riječ *b e s m i s a o*. Besmisao je ono što je rečeno ili učinjeno, ali čovjek nikako ne može dokučiti što i zašto. U napasti smo da počemo baš tom linijom, jer je linija manjeg otpora: da se nastavi dekretom ili aktom osnivati takve centre, župe, filijale (ili kako se sve ne zovu), i da onda pošaljemo svećenika koji će od nedjelje do nedjelje i narod okupljati oko Euharistije (sve u redu, sve dobro!), ali da se onda nakon godinu-dvije stvar okrene tkati na isto brdo kako su otkane ostale gradske župe koje nisu ni stoti dio zadatka obavile u domišljatom i nemirnom traženju načina kako doći do sviju, kako prihvatiti desetke tisuća onih novih koji su

došli na »njihov teren«, prenemažući se — naravno — u isto vrijeme od sterilnog posla sa šačicom vjernika opterećenih, kao i on, sklerotičnom i infantilnom vjerom.

Pa što onda raditi tu? Lako je kritizirati i ne biti zadovoljan. Ali čini mi se da je baš to teško. Nas pokopa samotješenje i jalova samohvala sa sitnim uspjehićima. Ovdje je zato prvo važno biti nemiran, ne moći mirno spavati dokle se god vidi da zadatak nije obavljen. A zadatak je ovdje sam život Božji u Božjoj djeci! U svakom slučaju čini mi se da nemirna istraživanja, pokusi kolegijalnog rada, »ispadi« samostalnih grupa — jednostavno da svi oblici rada, iskrenog, pa makar i neuspjelog, koji na neki način nastoje da Božja Riječ nađe put do čovjeka, da su baš to oblici rada našeg trenutka. Zato ne bi trebalo po njima sipati kanonadama muzejske artiljerije, bilo one bratske, svećeničke, kritizerske, bilo unavocističke, bilo dekretalne iz kula poglavara. Jer ako je Crkva uzajedničena, uobiteljena, Crkva župe ili Crkva biskupije, onda je normalno da sve što radi pojedina grupa izrasta iz zajedničke izmjene misli, iz ujedinjenog napora za istim ciljem. Kako onda i može doći do sukoba ili nesporazuma koji razdvaja? Biskup i župnik zapravo su najdublje uzajedničeni, trebali bi barem biti. Ako to nisu, to više nije pitanje spretnosti ili nespretnosti, sposobnosti ili nesposobnosti — to je pitanje obračuna s njima, sa svakim od nas. »O da si vruć ili hladan, ali jer si mlak, izbacit ću te!« Teška je to riječ, pa ipak, koliko god bilo paradoksalno, bolje je da joj se oni kojima se ne sviđa nepopravljivo opru — ali otvoreno! — nego da joj farizejski klimaju.

Ne treba li posumnjati u uzajedničenje u narod Božji i onih biskupa kojih ovih dana nema među nama, među gotovo 1.000 svećenika hrvatskog naroda koji zajedno s ovdje nazočnim ocima biskupima nemirno i iskreno traže puteve Božje Riječi do čovjeka, do hrvatskog čovjeka u Domovini i na svim meridijanima? Danas više nema sumnje: svećenici i biskupi, koji izbjegavaju rizik susreta sa svojim vjernicima nisu dorasli vremenu i smetnja su. Ovo nije osuda, nego samo prijevod Svetog pisma s grčkog ili aramejskog na hrvatski jezik. Posuvremenjenje.

II. NEKI ELEMENTI OSTVARIVANJA POKRETLJIVE ZAJEDNICE

Kontakt

Kristove riječi »Idite i naučavajte sve narode« postale su osnova za formiranje kršćanskih zajednica po cijelom svijetu; ali ne zajednica ukočenog tipa, nego živih, pokretnih, otvorenih zadatku »Idi i naučavaj!«.

Kad čovjek počne čitati i same koncilske dekrete i želi naći u njima izražajnu i smisaonu snagu onoga »IDI«, neće ga zadovoljiti. Mene barem nisu zadovoljili. Obično se ono »idi« uzima u smislu obaveze poslanja, u smislu obaveze propovijedati, a ne u smislu načina kako. Od prvog dana ulaska u Švicarsku i dolaska među naše ljude osjetio sam u toj Kristovoj riječi određeni zadatak, metodu rada koju treba primijeniti: uspostavi najprije kontakt s ljudima, idi među njih, traži ih najprije. Pa nije li i prva i najveća propovijed Kristova na zemlji

bila to da je došao k ljudima, da je ostvario susret s čovjekom, da se učovječio! To je početak i svake zajednice u kojoj Krist ima neku riječ. Ne mislim ovdje razglabati teologiju kontakata, nego samo reći nekoliko riječi o kontaktu kao prvom faktoru u formiranju pokretne zajednice, suvremene Crkve.

Kontakt nije funkcija čekanja nego traženja, i baš zato ima neočekivanu posebnost i u samom načinu služenja svećenika koji ga u pokretnoj zajednici ostvaruje.

Kontakt je i u dimenzijama pokretne zajednice, kao što je npr. misijska obitelj, čudna biljka, koja u svojoj istinskoj ljepoti i plodnosti raste i buja samo tamo gdje ima rada i para. To je svjetlo i zrak evropskog pečalbara i svakog radnika uopće, to je na koncu i onaj aparat za disanje na plućima usaljenog nosioca kapitala. Čovjek živi tamo gdje ima rada i para, a kontakt se može uspostaviti samo s čovjekom. To je uz auto-puteve žege i smrzavanja, po zapuštenim potkrovljima, po trulim barakama ili u modernim — ali radničkim — naseljima, po podzemnim kuhinjama bolnica i hotela, u dimu škiije i mirisu šljive, na sjednicama političara i simpozijima stručnjaka — posvuda gdje ima rada i para. Može nam to zvučati banalno, ali ako treba istinu otkriti, isplati se i mentalitet i poimanje promijeniti.

Sav rad jednog misionara počinje s kontaktom i od kontakta. Ali kontakt ovdje nije nešto propisano, određeno, statičko, svezano. Ta biljka evanđeoskog klijanja na tlu suvremenog mentaliteta ponaša se vrlo čudno. Možda ću ovdje reći nešto što je i mene puno puta iznenadilo, što ni vama možda neće lako »leći«. Je li naime misionar uspio nabrati rukovet tog bilja, osjeća odmah kako je ono živo, kako klizi i izmiče se, kako se ne da svezati u rukovet. Taj suvremeni kršćanin ili interesent za smisao i poslanje Božje Riječi, za nazočnost Kristovu u društvu, ne želi i ne podnosi da ga se strpa u izvanživotne i umjetne zajednice, u ono što smo prije nazivali »pobožne udruge«. Čim je od puno cvjetova napravljen buket, svaki je od cvjetova izgubio nešto od svoga prirodnoga. Buket je uvijek nešto umjetno, pa makar bio sastavljen od sasvim prirodnog cvijeća i zelenila. Eto, to se dešavalo najčešće s našim dobrim, dobrim i pobožnim društvima, udrugama, akcijama i kongregacijama. Da bi mu vratio život i zanimljivost, osobnost i unutarnji intenzitet angažirane vjere, mora ga — ubrzo će uvidjeti, ako ne želi i sam mrtvati — misionar opet posaditi odakle ga je iščupao, vratiti tamo gdje ga je ubrao, zalijevati u vazi, na zemljištu ili bunjištu gdje on prirodno raste. Tu počinje muka misionara i bitna promjena misionarskog i pastoralnog rada. Tu se rađa druga faza — na žalost, moramo još uvijek reći nepoznate nam, zagonetne — budućnosti rada, novog miješanja i kvasanja Božje Riječi u tijestu čovječanstva. Misionar stoji, a to u ovom času postaje svaki svećenik ako želi ostati svećenik, pred novim pozivom vremena, pred drugačijim osnovama organiziranja, pred neispitanim sistemom pastoralnog djelovanja (ako ga nije opasno nazvati sistemom radi sistemske naklonosti ukočenju).

Osobno sam bio uvijek iznova omamljen upravo ovom spoznajom, kad god me iznova zapljusnula iz sredine žive zajednice onih s kojima radim; koji to osjećaju i kažu, i nesvjesno možda kao kršćani, ali spontano i izvorno kao ljudi. Možda je baš tu pravi put traženja načina.

Čini se da se od knjige vraćamo ljudima (neće mi knjiški ljudi zamjeriti), da od njih učimo kako se među ljudima gradi Božja zajednica. Jer tu negdje, u ljudskoj sredini, krije se upravo i učovječeni Krist, koji kad je jednom došao u ljudsko društvo, sigurno nije više htio otići iz njega. Mi ga tu često nismo nalazili, jer smo ga naučili gledati iz slika kakve su nam izrađivali razni teološki sistemi. To je odvodilo propovjednike još dalje, pa su često proglašavali da ga nema među ljudima (ovim ili onim), i zazivali ga da opet siđe među njih. A on je još tu, on je uvijek bio tu, na ručku života sjedi s grešnicima.

Evangelizacija koja želi izgraditi Božju zajednicu od živog mesa i žive duše, od normalnih ljudi i nosilaca društvenog disanja (a ne društvenog izdisanja: nismo li se često hvatali za ostatke vjernosti, ostatke sistema?), mora te žive ljude i žive duše, s njihovim mjestom rada i načinom života ostaviti tamo gdje jesu, ne ubirati ih i sabirati umjetno, kao buket u vazu, da bi ga posadili par dana ili nekoliko desetljeća na stol neke institucionalne, izložbeno-farizejske, muzejsko-zastarjele paradno-trijumfalne, crkveno-kneževske, kurijalno-kanonske ili narodno-običajne vitrine. Umjesto »ubirati« (istrgnuti iz prirodne i skupiti u umjetnu jedinicu) misionar budućnosti će morati, i već bi sada morao, naći i uvijek iznova nalaziti nove oblike povezivanja, uobiteljenja, uzajedničenja u zajednicu žive i osobne Crkve ljudi ondje gdje jesu i kakvi jesu. Za to povezivanje trebat će možda milijuni kilometara pređe satkane od auto-puteva i tvorničkih hodnika; puno više »razgovora sa zvijezdama« i ranih — jutarnjih odlazaka na počinak (jer i cijeli se život sve više pomiče u noć); puno više gospodarenja tehnikom (jer ona je postala pomoćni čovjekov mozak); puno više kompjutorskog računanja, da bi mogao svoj rad produbiti i udruštveniti. Ni obična ljudska riječ više nije ostala na stupnju krikova, niti se zaustavila na izmjeni direktnog govora, nego je napunila eter. Tko želi i dalje »računati na prste« i »pucati« govore s propovjedaonice, može biti samo dobra piljarica svojih sitnih, do maloumnosti otrcanih pastoralno-organizacijskih i propovjedničkih frazomanija, za koje će biti sve manje interesenata, dok se crkva ne pretvori u šaputaonicu grupice starica. Nisu li to već neke, nekada ugledne zagrebačke crkve već postale, s njima i stotine drugih?

Kontakt u dimenzijama pokretljive zajednice traži i više slobode zagaziti; i tamo gdje misionara nikako ne očekuju, ali na njemu je da domisli način nastupa da ga ne mogu ne primiti. Milost biti primljen nije milost koja se čeka s neba, nego koja se već skriva u ljudskim, i bontonskim, i obrazovnim, i estetskim, i diplomatskih (tu je najsumnjivija!) i drugim datostima.

Kontakt u dimenzijama pokretljive zajednice traži od službenika Riječi i puno više nemira traženja i dubljih rana neuspjeha. Zar Pavao nije bio trgan i bacan kao laptina? Traži puno manje vlastitog komoda i puno više smisla za akomodaciju svim komodima.

I tko, na koncu, htjedne dati recept u udžbeniku ili dekretu kakav bi trebao biti u svojoj cjelovitosti i dorečenosti taj prvi faktor evangelizacije — kontakt — bit će sličan djetetu koje vitla mrežom za leptire da uhvati mlažnjaka dok razdire visoko oblake, leteći slobodno i neobazrivo k određenom i jasnom cilju.

Ovdje, prije nego je uopće dorečena dimenzija kontakata kao osnovnog početnog koraka u stvaranju nove zajednice naroda Božjega, iskrsava pred nas druga dimenzija toga rada — sloboda.

Sloboda rada u pokretljivoj zajednici

Nema smisla da vas sada zamaram teologijom slobode, koju bih najprije sam, iskreno rečeno, trebao studirati, jer na studiju smo učili samo apologiju slobode, valjda kao kompenzaciju za sve one kanoništiko-moralističke sputanosti od kojih je trpjela u nama, a možda još uvijek trpi, sloboda Evanđelja.

(Ali neka Bog oprostí vremenima koja su nam to namrla, a ne uzme za zlo našim učiteljima i pastirima, koji su na koncu konca »dobra djeca dobrih starih vremena«.)

Umjesto teologije slobode, koju smo učili da je ne bismo znali i mogli primijeniti, ovdje bih bio slobodan izići na vidjelo s »tehnologijom slobode«, s procesom kako se ona normalno rađa i razvija s rađanjem i razvojem novog oblika zajedništva u Crkvi, nove zajednice vjernika.

Dobro bi bilo ovdje prisjetiti se jučerašnjeg izlaganja dra Bajsica o međuodnosu i međuuvjetovanosti stvaranja nove zajednice u Crkvi i novog lika službenika zajednice. Kao što je govor u prazno govoriti o tome kakav bi trebao biti novi službenik, novi izabranik iz zajednice koji bi okupljao zajednicu, dokle se god realno ne ocijeni kakva bi trebala biti ili kakva jest ta zajednica — tako bi i ovdje bio govor o slobodi bez zajednice u kojoj se ona sa samim rađanjem i provjerava, ne samo prazan nego i opasan. Postojala bi bojazan stvoriti iluzorne slobode, napraviti kalup slobode za »tijelo« za koje još ne znamo je li kruto ili elastično, je li živo ili umjetno, je li ljudsko ili paraljudsko.

Kako dakle izgleda taj proces razvoja slobode, ta »tehnologija« slobode u uvjetima rada i rasta jedne pokretljive zajednice osobne Crkve?

1. Veća potreba slobode

Istrgnuti iz svoga naroda, iz institucionalizirane zajednice lokalne župe, iz geografskih međa biskupije, svećenik pokretne zajednice (recimo zajednice naših radnika u inozemstvu) najprije je prisiljen na veću slobodu djelovanja.

Duhovne potrebe tih ljudi, s jedne strane, hitnost slučajeva, s druge strane, neprevaljive razdaljine, s treće strane — sve ga to ispočetka prisiljava da se češće upita: što bi ovdje Krist napravio? Jer nema vremena ni mogućnosti doći do trezora jurisdikcije, do kojega ključeve ima možda samo biskup i generalni vikar, i tek od kojeg pretinca dekan.

Ispočetka se javlja spontano i paralelno pitanje: a što bi rekao crkveni auktoritet, izražen u kodeksu ili u ustaljenoj zakonodavnoj volji i praksi biskupa? I vjerujte, nije lako svećeniku misionaru biti razapet između čovjeka, Boga i vlasti. Jasno je da Bog ne želi sukoba s čovjekom, a ne želi isto tako ni sa svojim zakonitim zamjenicima u Crkvi. Ostaje samo pitanje onda: a je li istina da postoji sukob, neslaganje između volje ovog i ovog čovjeka i Boga, ako ovaj čovjek traži, i to ponekad s najintenzivnijom željom, pa makar i bez jasnih

teoloških razlučivanja, traži mir s Bogom, traži njegovu ljubav? Redovno ni sam svećenik-misionar ne može dati jasan odgovor. Ali zna da će njegovo NE biti za čovjeka Božje Ne. I tu nastaje presudno pitanje: imam li ja pravo u ime Boga reći čovjeku NE, ondje gdje bi moglo biti i DA, samo da u ovom konkretnom slučaju nema pozitivnog crkvenog zakona. I, vjerujte, prepadnem se tog nekršćanluka, te ukočenosti mišljenja i postupka. Neka si razbija glavu tko hoće i kako hoće, ali službenik Kristove Nazočnosti u njegovoj zajednici prisiljen je ljubavlju Božjom ne ljubiti takvu »ljubav Crkve«. Zna, meni to postane lakše i razumljivije kad se sjetim šibe vlastite majke. Šibala me je puno, jer me je puno voljela. I nije lagala kad mi je to svaki put rekla. Ali da me danas šiba, bilo bi u najmanju ruku smiješno, u svakom slučaju beskorisno, a ne bih joj bome ni dao. Tako se ne dam sada ni Majci Crkvi da me šiba, jer se osjećam, ako ne dorastao do stupnja zrelosti u vjeri, ali svakako prerastao dob šibe. Govorim u prvom licu, jer to i ne može biti »poučavanje« ni »naučavanje«, nego zreli stav svakog pojedinog kršćanina, susazreo stavu mentaliteta društva i povijesnog razdoblja u kojemu živimo. Suvremeno društvo je u pitanjima savjesti prebrodilo dob djetinjstva, koju karakteriziraju kazneni postupci, izrasli više iz saveza i paralelizma sa svjetovnom vlasti nego iz autentičnog Evanđelja.

2. Veća otvorenost prema slobodi djelovanja

Iz veće potrebe slobode djelovanja razvija se u misionaru i veća otvorenost slobodi djelovanja. Na tom stupnju je, čini se, čovjek u stanju dublje osjetiti svu snagu Ivanovih riječi: da se boji onaj koji ne pozna svu istinu.

Sažetak istine u kršćanstvu je istina da je Bog toliko ljubio svijet da je poslao svoga Sina, da je Krist postao jedan od nas i da je ostao među ljudima. On je tu. I sve što mu poljuljava, zaprečava, otežava pristup ljudima i boravak među sinovima ljudskim, postaje sumnjiva briga i vrijednost, pa makar se ponekad radilo o — kako je neki farizejski nagrđuju — »majčinskoj brizi Crkve« i o »mudroj odluci poglavara«.

Grimizna haljina lažnog dostojanstva koja je bila navučena Isusu u Pilatovu dvoru nije bila jedina. Ona je bila samo prva.

Ali treba priznati, svi mi stenjemo pod jarmom mentaliteta, opterećena kroz povijest teškim ljudskim neiskrenostima. Pod tom zvijezdom se nalazim i sam dok ovo govorim. Zato i kažem, ne bih želio da se ovo shvati kao divlje i bezvezno bacanje drvlja u glave, nego kao tjeskobno lupanje u vrata da se otvore, jer sunce već probija kroz pukotine...

Razlika je jedino u tome možda, što pripadamo generaciji koja će radije vrata razbiti nego čekati, pa makar kasnije nešto i platila naglost i štetu. Jer mi ipak ne možemo lako podnijeti da budu sinovi ovoga svijeta neusporedivo mudriji od sinova svjetla; da države s najkompleksnijim zakonodavstvom i ustrojstvom pokreću sve sile da se posuvremene, daju masi zamaha da bi iz mora mišljenja i bure glasova ipak savršenim aparatima izdvojile vodeće mišljenje i ideje — dok »Crkva«, s druge strane, stenje pod starim parolama »polako«, »razborito«, »Crkvi se ne žuri«, »Bog ima kada stići«... Eto, tu se škola suvremeni

službenik Božje zajednice, misionar. U društvu koje je otvoreno promjenama. I kakvo čudo da postane preteča kabinetskih odluka, radilo se to o slobodi u liturgijskom oblikovanju zajednice Crkve ili o iskrenom priznanju nesigurnosti u nekim pitanjima vjere, što se nekada smatralo radije izdajom i grijehom, a danas je preduvjet da se nezainteresirani sugovornik ili suživotnik osmjeli i pozanima i za tu stvarnost, koja više nije monopol, nego zajedničko dobro.

3. Sloboda djelovanja postaje normalna

Konačno, svećenik pokretne zajednice počinje smatrati normalnim neke slobode djelovanja, koje su, u okvirima juridički ustrojene župe, biskupije ili na geografskom području jednoga naroda nedopuštene, nepreporučive ili —tradicionalno-neshvatljive. Da li je ta nedopuštenost, neshvatljivost ili nepreporučivost kanonskog izvora crkvenog prava, zakonskog ili disciplinskog mjesnog ordinarija, ili pak sociološki-nacionalnog (u narodu odakle dolaze ljudi pokretljive zajednice) — to je samo formalno pitanje klasifikacije. Kad se prelazi u pokretnoj zajednici preko ograda na gore spomenuti način, preko ograda koje su napravljene za i radi klasične, lokalne zajednice, onda i nije toliko važno koji im je pravni izvor, odnosno autor, nego to da one nisu postavljene i napisane za pokretnu zajednicu, da su bezrazložne, nekorisne, ili, štoviše, štetne.

Ovdje bih se usudio unijeti zrno teološkog rječnika u jedan pravni termin, pa bih rekao: pokretljiva zajednica, Crkva u uvjetima naše misionarske stvarnosti, provodi princip supsidijarnosti ne čekajući da odnekud odozgo dođe odobrenje za to (jer bi u tom slučaju sam princip bio narušen). Drugim riječima, vlada se tako kao Crkva. Jer ako je bitno za Crkvu da bi bila Crkva to da je zajednica ljudi u kojoj je nazočan Krist po Riječi i Euharistiji, onda ne vidim razloga da ta Crkva u malom mora čekati odnekud odozgo dopuštenje da na ovaj ili onaj način manifestira u sebi i očituje drugima nazočnost Kristovu. Kao da Krist u njoj samoj nije živi Krist, aktivni Krist, Učitelj, Svećenik i Kralj.

Druga je stvar ako u dimenziji univerzalnosti, radi cjelokupnog usklađenja čisto — da tako kažem — tehničkih faktora, Crkva u velikom, tj. Opća Crkva na čelu s Papom donosi neke norme. Isto je tako druga stvar ako je Opća Crkva, Crkva u velikom, izložila neku nauku vjere i morala utemeljenu na proučavanju Sv. pisma ili Predaje.

Njena je intervencija ili uloga značajna, konačno i radi toga da ono što domisli otkrije neka Crkva u malom, a od važnosti bi moglo biti za sve da to onda uhodanim kanalima doznani svima, drugim zajednicama Crkve po cijelom svijetu. U tim slučajevima nije ni povrijeđen ni okrnjen princip supsidijarnosti, nego dapače ostvaren prema gore.

Taksative »nabrajati« *gdje to sve i u čemu pokretljiva zajednica Crkve prelazi ograde i uzima sebi slobode koje lokalnoj Crkvi nisu dopuštene, bilo bi u stilu vraćanja na istu praksu kojom je ukočena i lokalna Crkva. A mi smo svi u napasti da baš to saslušamo. Time se i nehotice odajemo — da smo djeca starog kanonističkog i taksativnog mentaliteta. Sloboda u Kristu ne mjeri se ni na rečenice ni na riječi,*

ni na slovo ni na zakon, nego na mjeru nemirne i domišljate ljubavi, koja pod svaku cijenu nastoji ostati u društvu učovječenog Krista, uvodeći ga time na najneprisilniji način u ljudsko društvo.

III. SVEĆENIKOVO SLUŽENJE U DIMENZIJAMA POKRETLJIVE ZAJEDNICE

Institucionalizirana i strogo lokalizirana župa pogodovala je razvoju jednog posebnog mentaliteta među službenicima Crkve. Službenik Riječi, propovjednik, pretvarao se u nekakva gromovnika. Posvetitelj-službenik Euharistije, u automat i uslužni servis, Pastir u redare. U svakom slučaju nešto od imitacije feudalnog poretka prilijepilo se i na svećenike-župnike i na biskupe. On je bio onaj koji odozgo sipa, a ovice dolje željno ili po navici čekaju i pokorno ližu so mudrosti. To je, s druge strane, uvjetovalo razvoj neosobne vjere u puku. Sama zajednica župe garantirala je na neki način kontinuitet vjerskog života.

Danas, kad je očito lokalna župa došla u pitanje, postavlja se i tip službenika Riječi, svećenika i pastira u pitanje.

Ne znam kakav bi on trebao biti u svojoj dovršenosti, ali pokušat ćemo ga ovdje smjestiti u pokretljivu zajednicu zacrtavajući mu osnovne konture prema konturama same zajednice.

Službenik Riječi

Služba Riječi, prema onomu kako ju je u više dekreta zacrtao II vatikanski sabor, vraćajući joj time pravi novozavjetni smisao, značit će u pokretnoj zajednici češće međukomunikaciju Riječi nego samo komuniciranje. Duh koji vodi zajednicu Božju i njegova Riječ nije samo privilegij i vlasništvo ministerijalnog službenika Riječi, svećenika, nego i svakog vjernika, ukoliko svaki od njih nosi u sebi krštenjem i potvrdom primljenu funkciju svećeništva. Samo onoliko koliko svećenik znade osluškiivati govor Duha i Riječi koji se komunicira ne samo njemu nego i zajednici i preko zajednice njemu, samo utoliko će moći potpunije i sam dalje komunicirati drugima Riječ Božju. Samo tako će posjedovati Riječ u dostatnom stupnju. Samo tako će je, nadalje, posjedovati u onoj razumljivoj formi koju će u stanju biti razumjeti i zajednica. Jedino u ovoj dimenziji odnosa svećenika prema svakom članu zajednice i prema cijeloj zajednici, odnosa u kojem dominira ponizna otvorenost uzajamnosti učiti i poučavati, možemo očekivati da će se naći i školati dostatan i odgovarajući broj i kvalitet službenika Riječi za suvremenu, pokretljivu zajednicu Crkve.

Službenik Euharistije

Svećenikova služba bogoštovlja i posvećivanja u Euharistiji i sakramentima u dimenzijama pokretne zajednice gotovo i ne može biti svedena na stupanj usluge, a još manje podignuta na pijedestal vlasti. Ako se to dogodi, poraznije je nego u lokalnoj, tradicijom nošenoj župi.

Jer bilo slavljenje Euharistije bilo dijeljenje sakramenata često je jedina prigoda da i oni koji pripadaju zajednici tek po nekom dalekom odjeku tradicionalne veze s lokalnom župom, a osobno joj još nikada nisu pripadali — da i takvi u prigodičnom činu posvećivanja ili bogoslužja nađu svoje mjesto, da osjete kako to nije neki običajni skup ili ritual, nego da tu mora biti nešto drugo ili netko drugi nazočan, da je taj obred prožet nečim što će osjetiti kao Petrovu primjedbu: dobro nam je ovdje biti. To često doživimo među našim ljudima u inozemstvu. I nisu to samo katolici, nego i pravoslavci, muslimani, a najčešće oni koji — ne znaju što su. Taj osjećaj obično izraze riječima: Ja volim doći; lijepo se tamo osjećam; ja nisam katolik, smijem li dolaziti; mogu li dovesti kolegicu da i ona vidi...

Najtragičnije je ovdje i najveća muka misionaru ako se zajednica uobičaji, ako prestane intenzivni unutarnji napor i svećenika i vjernika da svaki čin posvećenja ili bogoslužja bude novo kupanje i novo jelo. Jer sumornije djeluje već na fizički organizam, umoran, znojan i prljav, stajati nagnut nad čistim bazenom a ne usuditi se ući samo zato što se lijeno skinuti, nego ne vidjeti uopće bazen; dublju frustraciju i poremećaj osjećaja gladi izaziva gledati od izloga do izloga izvrsna jela, nego uzeti makar i komad suha kruha pa ga pojesti.

Ako je i službenik Euharistije okupio oko sebe zajednicu kao puke promatrače, ako nastupa kao glavni glumac na izložbenoj paradi, ako zajednica nije sama slavitelj i ne živi Euharistiju — čin bogoslužja će ostati zaista »čin«, a samo bogoslužje postati bogotužje.

Čini se da je gotovo nemoguće da do ovoga dođe ako je zajednica već prije, u svagdašnjem životu svjesna zajednica Crkve. Drugim riječima, Euharistija svedena samo na crkvu i oltar nije dostatna. Ona se ostvaruje u živoj zajednici života, a na oltaru i u crkvi postaje samo vidljivija i intenzivnija. Ako se svećenik župe bio ograničio gotovo isključivo na Euharistiju oltara, svećenik pokretne zajednice orijentirat će se puno više na Euharistiju i Communio života.

Službenik zajednice — pastir

Iako su sve tri uloge na koncu samo jedno služenje, ipak ih po nekoj inerciji tradicije rastavljam.

Rekosmo da je u klasičnoj feudalnoj župi služba pastira često primala oblik nekog vodstva, kneževstva ili redarstva. Tako izvršavana u dimenzijama pokretljive zajednice naići će odmah na otpor samog mentaliteta suvremenog čovjeka. Misionaru koji se tako vlada neće suradnici — ako ih uopće ima — ostati dužni reći: što se on miješa u sve; pusti ti nas da mi uradimo; kad hoće sam sve, eno mu, pa neka radi i sl. Služba pastira ovdje i danas privlačna je jedino ako se izvršava doslovno i uočljivo prema Kristovom primjeru: Nisam došao da mi služite, nego da služim... i život svoj položim kao otkup mjesto svih (Mk 10, 45).

Čovjek nestabilnog tla, čovjek migrant, čovjek slobodnih dugih kosa i nejednakih nogavica — taj čovjek rado slijedi samo onoga tko više ne živi za sebe, nego za druge, tko zna voditi ili poučavati pošto

je sam poslušao i saslušao druge, tko zna u zapovijedi izricati želju onih kojima zapovijeda, jer zapovijed nije izraz samovolje, nego plod suradničkog dogovora koji onaj koji zapovijedi samo konačno formulira.

Samo u tom smislu može rasti i zajednica naroda Božjega u kojoj Duh ne može protusloviti sam sebi, u kojoj su svi svećenici, svi sudgovorni graditelji života zajednice, ali svaki prema vrsti i mjeri dara Duha.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Vorträger ist der Seelssorger für die Kroaten, die arbeiten in der Schweiz. Er spricht von der beweglichen und unbeweglichen Kommunität. Die unbeweglichen Kommunitäten sind nun fast zu ihrem Ende gekommen. Es ist die Zeit der beweglichen Kommunität angebrochen. Die Menschen ziehen in der ganzen Welt um; sie siedeln in der Suche nach besserem Lohn, nach den besseren klimatischen Bedingungen und nach den besseren Nachbarn von einem Ort zum anderen Ort über.

Die Kirche passt sich all zu schwer und all zu langsam an diese Situation an. Die kirchlichen Strukturen sind noch immer solche dass man schliessen kann, die Kirche sieht die Verwandlung der Seelsorge nicht ein. Für eine Seelssorger der im Ausland tätigt, ist wie der Vorträger selbst, ist es unheimlich schwer zu arbeiten, da man sich immer an die alten und veralteten kanonischen Vorschriften gebunden fühlt.